

Per què Sant Roc va acompanyat d'un gos? Jordi Bilbeny

Diu la llegenda que sant Roc era al carrer, empestat, i un gos que passava se'n va compadir i, a força de llepar-li les nafres, el va guarir. Perquè el sant pogués alimentar-se, el gos cada dia robava un pa i li portava. Quan l'home va estar bé, el gos el va seguir i anaren junts arreu fins que es va morir. En parlar-nos de la festa de sant Roc, a Barcelona, l'Amades ens consigna que *"és creença popular que cada dia, de bon matí, el gos de sant Roc volta per tota la ciutat, sense deixar ni un sol carrer ni una sola plaça i fa fugir els gossos folls. Per això cal recollir el pa que hom vegi llançat pel carrer i posar-lo en un raconet perquè quan passi el gos de sant Roc se'l pugui menjar"*. Així, els qui actuaven correctament podien estar segurs que mai no els mossegarà cap gos foll, ni patirien de ràbia, perquè el gos de sant Roc els en preservarà. L'Amades observa, encara: *"Portada per aquesta creença, la gent invocava el gos i deia que l'endemà de sant Roc era sant gos, i seguia fent llum a la imatge cantant els goigs i fent oració, dedicats, però, no al sant, sinó al ca. Al gos de la imatge de sant Roc que es venera en la capelleta de la Plaça Nova se li havien fet ofrenes i àdhuc presentalles. Avui és l'únic dia que era permesa l'entrada dels gossos a les esglésies, interdita durant la resta de l'any en virtut de la creença que una de les seves maneres preferides pel dimoni per a dissimular la seva presència era la de prendre la figura de gos"*.

De la descripció popular de l'Amades de la festa barcelonina, se'n poden treure les següents conclusions en clau religiosa. La primera és que el sant té un gos de company de camí o viatge. Ara bé: el gos és, en el llenguatge iniciàtic, el guia de l'ànima del místic en el Més Enllà. Per això mateix, el gos o el llop, que sovint es confonen en un sol animal -com en el cas del Mal Caçador, en què els gossos encantats que el segueixen són sovint considerats llops-, acompanyen Sant Francesc, Sant Bernat, Tobies o Santa Quitèria. Així mateix, a les regions septentrionals d'Europa, segons ens reporta En Charbonneau-Lassay a El Bestiario de Cristo. El simbolismo animal en la Antigüedad i la Edad Media, abans de la reforma luterana, "hom relacionava el llop amb el simbolisme de Crist". I, encara, el mític personatge dels orígens de la Catalunya catòlica, Otger Cataló, fou guarit, de les ferides rebudes en combat, per un llebrer. No és d'estranyar, doncs, que si aquest gos era el guia espiritual de sant Roc, li portés pa. Avui dia, el fet de portar o donar pa a algú no té cap missatge simbòlic enclòs. Però tractant-se d'un món llegendari o mític, de connotacions religioses ineludibles, sí, atès que la ingestió d'un pa fet amb blat que contingués el fong del sègol banyut (*Claviceps purpurea*) -tal com demostren el químic Albert Hofmann i l'etnomicòleg Gordon Wasson

al seu llibre El camino a Eleusis. Una solució al enigma de los misterios- provocava grans visions. A l'Himne a Demèter, deessa dels cereals, se'ns parla dels misteris que contemplaven els qui ingerien el pa sagrat. Diu el text: "Feliç, entre el homes terrenals, el qui els ha contemplat; puix el no iniciat en aquests misteris, el qui no en participa, mai no gaudirà d'igual sort que aquell que, després de la mort, davalli a la foscor tenebrosa".

Hi ha una segona observació rellevantíssima a fer: a Barcelona s'havia arribat a retre culte al gos de sant Roc, al qual s'anomenava també "sant". Això em permet conjecturar que el culte originari fou el d'un gos diví que, posteriorment, per les exigències populistes imposades pel nou guió catòlic, arribà a encarnar-se en el personatge de Sant Roc o en el seu amic inseparable. Entre els egipcis la vinculació déu-gos és evident en Anubis, que té el cos d'home i el cap de xacal o gos. L'Elisa Castel, al seu Diccionario de Mitologia Egípcia, ens innova que Anubis "fou un dels primers déus del Més Enllà", i que era tingut, com a Déu dels difunts. "Com a déu titular dels sacerdots embalsamadors, estava relacionat amb la màgia i les arts endevinatòries; era el guardià de les necròpolis que acull als difunts a la porta de la tomba i els guia a l'altre món, assistit de vegades per un altre déu xacal, amb qui pot ser confós: Upuaut 'l'Obridor de Camins'". Anubis era "Senyor de les Cavernes" a Deir-Rifeh i l'encarregat d'il·luminar els difunts amb la lluna, que portava a les mans.

Però també Sant Roc ressuscitava els empestats que s'havien mort i talment com Anubis, per la raó etimològica del nom, ha de tenir una relació directa amb la roca o la cova de la resurrecció iniciàtica. Cosa que fa sentit si sabem que els antics enterraments tenien sant Roc per patró i que abans es creia que el dia dedicat al sant les pedres creixen. No ens ha de sorprendre, per tant, que veneressin sant Roc també els molers, els picapedrers, els marbristes, els empedradors i els minaires. I, així com Anubis, als Textos dels Sarcòfags, té com a mare la Vaca Hesat i que, en funció d'aquest parentiu porta el títol de "Senyor de les Vaques Lleteres", per la qual cosa sovint se'l troba fent donacions de llet al costat d'Isis a les taules d'ofrenes, també hom dedicava l'endemà de sant Roc, però dia encara farcit d'actes culturals als gossos, a Sant Mamet -en clara al·lusió a la mama o mamella-. A les ermites que li eren dedicades hi acudien les dones joves en edat maternal, a fi que el sant les fes ser bones lleteres i llurs infants prenguessin bé el pit.

Article Publicat al l' "Agenda" nº 128, agost 2000